

Zdzisław Krzemiński

Alimenty i ojcostwo

Komentarz

3. wydanie

praktyczne komentarze

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Zdzisław Krzemiński

Alimenty i ojcostwo

Komentarz

3. wydanie

Warszawa 2008

Oficyna
a Wolters Kluwer business

Stan prawny na 1 stycznia 2008

Wydawca:
Izabela Dorf

Skład i łamanie:
Studio Lotus

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2008

ISBN 978-83-7526-872-0

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa: www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wstęp	17
CZEŚĆ PIERWSZA	
obowiązek alimentacyjny	19
Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r.	19
Dział III	
Obowiązek alimentacyjny	19
Art. 128	19
Art. 129	19
Art. 133	20
Art. 135	20
A. Wysokość alimentów	21
B. Alimenty dla pełnoletniego oraz uwagi ogólne	25
C. Stosowanie art. 5 k.c.	34
D. Egzekucja	36
E. Osoba będąca w niedostatku	38
Art. 137	43
Art. 138	46
Art. 139	50
Art. 140	50
Art. 141	53
Art. 142	54

Art. 143	57
Art. 144	58

CZEŚĆ DRUGA

Ustalenie ojcostwa	59
---------------------------------	----

Art. 72	59
Art. 84	65
Art. 86	65

A. Czynna legitymacja procesowa	65
B. Bierna legitymacja procesowa	71
C. Interwencja uboczna	78
D. Pełnomocnik	83
E. Powództwo wzajemne	89

Art. 85	90
---------------	----

A. Uwagi ogólne	90
B. Dowody	92
C. Domniemanie <i>Exceptio plurium concumbentium</i>	113
D. Wyrok	115
E. Podstawowa literatura	120

CZEŚĆ TRZECIA

Władza rodzicielska	123
----------------------------------	-----

Art. 92	123
Art. 93	123
Art. 94	123
Art. 95	124

CZEŚĆ CZWARTA

Nazwisko dziecka	127
-------------------------------	-----

Art. 89	127
---------------	-----

CZEŚĆ PIĄTA

Kodeks postępowania cywilnego	131
--	-----

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r.	131
Art. 17	132
Art. 32	133
Art. 87	133
Art. 144	136
Art. 232	137
Art. 261	137
Art. 305	139
Art. 306	139
Art. 307	139
Art. 308	139
Art. 309	140
Art. 321	141
Art. 333	141
Art. 334	143
Art. 335	144
Art. 338	144
Art. 453	145
Art. 454	145
Art. 454 ¹	146
Art. 455	146
Art. 456	147
Art. 458	148
Art. 602	150
Art. 753	150
Art. 754	153
Art. 754 ¹	153
Art. 831	155
Art. 833	156
Art. 890	156
Art. 1025	157
Art. 1081	157
Art. 1082	158
Art. 1083	158
Art. 1085	160
Art. 1086	160
Art. 1087	161
Art. 1088	162
Art. 1101	163
Art. 1150	166

CZEŚĆ SZÓSTA

Konwencja o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych za granicą 169

Artykuł 1. Przedmiot Konwencji	169
Artykuł 2. Wyznaczanie Organów	170
Artykuł 3. Składanie wniosków do Organu przesyłającego	170
Artykuł 4. Przekazywanie dokumentów	171
Artykuł 5. Przesyłanie wyroków i innych tytułów sądowych	172
Artykuł 6. Czynności Organu przyjmującego	172
Artykuł 7. Wnioski o udzielenie pomocy prawnej	173
Artykuł 8. Zmiana orzeczeń sądowych	174
Artykuł 9. Zwolnienia i ułatwienia	174
Artykuł 10. Przekazywanie sum pieniężnych	174
Artykuł 11. Klauzula dotycząca Państw związkowych	175
Artykuł 12. Zakres obowiązywania terytorialnego	175
Artykuł 13. Podpisanie, ratyfikacja i przystąpienie	176
Artykuł 14. Wejście w życie	176
Artykuł 15. Wypowiedzenie	177
Artykuł 16. Rozstrzyganie sporów	177
Artykuł 17. Zastrzeżenia	177
Artykuł 18. Wzajemność	178
Artykuł 19. Zawiadomienia dokonywane przez Sekretarza Generalnego	178
Artykuł 20. Rewizja	179
Artykuł 21. Złożenie Konwencji i języki	179

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. 181

Tytuł II	
Pokrewieństwo	181

Dział I	
Rodzice i dzieci	181

Rozdział I	
Pochodzenie dziecka	181

Art. 62	181
Art. 63	182
Art. 64	182
Art. 65	182

Art. 66	183
Art. 67	183
Art. 68	183
Art. 69	183
Art. 70	183
Art. 71	184
Art. 72	184
Art. 73	184
Art. 74	184
Art. 75	184
Art. 76	184
Art. 77	184
Art. 78	185
Art. 79	185
Art. 80	185
Art. 81	185
Art. 82	185
Art. 83	186
Art. 84	186
Art. 85	186
Art. 86	186

Rozdział II

Stosunki między rodzicami a dziećmi	187
---	-----

Oddział 1

Przepisy ogólne	187
-----------------------	-----

Art. 87	187
Art. 88	187
Art. 89	187
Art. 90	188
Art. 91	188

Oddział 2

Władza rodzicielska	188
---------------------------	-----

Art. 92	188
Art. 93	188
Art. 94	188

Art. 95	189
Art. 96	189
Art. 97	189
Art. 98	189
Art. 99	190
Art. 100	190
Art. 101	190
Art. 102	190
Art. 103	190
Art. 104	191
Art. 105	191
Art. 106	191
Art. 107	191
Art. 108	191
Art. 109	191
Art. 110	192
Art. 111	192
Art. 112	193
Art. 112 ¹	193
Art. 112 ²	193
Art. 113	193

Dział III

Obowiązek alimentacyjny	194
Art. 128	194
Art. 129	194
Art. 130	194
Art. 131	194
Art. 132	194
Art. 133	195
Art. 134	195
Art. 135	195
Art. 136	195
Art. 137	195
Art. 138	195
Art. 139	195
Art. 140	196
Art. 141	196
Art. 142	196

Art. 143	196
Art. 144	197

Zarządzenie nr 36/61/U Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 maja 1961 r.	198
---	-----

§1.	198
§3.	198
§4.	199
§5.	199
§6.	199
§7.	200
§8.	200
§9.	201
§10.	201
§11.	201
§12.	201
§13.	202
§14.	202
§15.	202
§16.	202

Ustawa z dnia 22 kwietnia 2005 r.	203
---	-----

Rozdział 1	
Przepisy ogólne.	203

Art. 1	203
Art. 2	203

Rozdział 2	
Zasady postępowania wobec dłużników alimentacyjnych	204

Art. 3	204
Art. 4	205
Art. 5	205
Art. 6	206

Rozdział 3	
Zaliczka alimentacyjna	206
Art. 7	206

Art. 8	206
Art. 9	207
Art. 9a	207
Art. 10	208
Art. 10a	209
Art. 11	209
Art. 12	210
Art. 13	211
Art. 14	211
Art. 15	211
Art. 16	211
Art. 17	211
Art. 18	212

Rozdział 4

Zmiany w przepisach obowiązujących	212
--	-----

Ustawa z dnia 7 września 2007 r.	213
---	-----

Rozdział 1

Przepisy ogólne	213
---------------------------	-----

Art. 1	213
------------------	-----

Art. 2	214
------------------	-----

Rozdział 2

Zasady pomocy państwa osobom uprawnionym do alimentów na podstawie tytułu wykonawczego w przypadku bezskuteczności egzekucji oraz działania podejmowane wobec dłużników alimentacyjnych	218
---	-----

Art. 3	218
------------------	-----

Art. 4	219
------------------	-----

Art. 5	220
------------------	-----

Art. 6	221
------------------	-----

Art. 7	221
------------------	-----

Art. 8	221
------------------	-----

Rozdział 3

Warunki nabywania prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego	222
---	-----

Art. 9	222
------------------	-----

Art. 10	223
-------------------	-----

Art. 11	224
Art. 12	224
Art. 13	225
Art. 14	225

Rozdział 4

Zasady i tryb postępowania w sprawach przyznawania i wypłacania świadczeń z funduszu alimentacyjnego	225
--	-----

Art. 15	225
Art. 16	229
Art. 17	230
Art. 18	231
Art. 19	231
Art. 20	232
Art. 21	232
Art. 22	233
Art. 23	233
Art. 24	234
Art. 25	235
Art. 26	235
Art. 27	235
Art. 28	236
Art. 29	238
Art. 30	238

Rozdział 5

Finansowanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego	239
---	-----

Art. 31	239
---------------	-----

Rozdział 6

Zmiany w przepisach obowiązujących	240
--	-----

Rozdział 7

Przepisy przejściowe, uchylające i przepisy o wejściu w życie	240
---	-----

Art. 41	240
Art. 42	240
Art. 43	241
Art. 44	241

Spis treści

Art. 45	241
Art. 46	241
Art. 47	241
Art. 48	242

CZEŚĆ SIÓDMA

Wzory pism	243
-----------------------------	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty normatywne

- d.k.p.c.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 83, poz. 651; tekst jedn. Dz. U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 z późn. zm.)
- k.c.** – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.p.c.** – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.r.** – ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz. U. Nr 34, poz. 308)
- k.r.o.** – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

- BMS** – Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
- BSN** – Biuletyn Sądu Najwyższego
- DPP** – Demokratyczny Przegląd Prawniczy
- Dz. U.** – Dziennik Ustaw
- GP** – Gazeta Prawnicza
- GS** – Gazeta Sądowa
- GSiP** – Gazeta Sądowa i Penitencjarna
- M.P.** – Monitor Polski
- NP** – Nowe Prawo
- OSN** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OSNCP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

OSP	– Orzecnictwo Sądów Polskich
OSPİKA	– Orzecnictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Prawo i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ	– Prawo i Życie
PPC	– Polski Proces Cywilny
PS	– Przegląd Sądowy
RPE	– Ruch Prawniczy i Ekonomiczny
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
SN	– Sąd Najwyższy
SP	– Studia Prawnicze
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNIBPS	– Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUW	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Warszawskiego

Inne skróty

art.	– artykuł
b.	– była (y, e)
n.	– następny (a, e)
niepubl.	– niepublikowany (a, e)
nr	– numer
poz.	– pozycja
s.	– strona (y)
t.	– tom
tekst jedn.	– tekst jednolity
ust.	– ustęp
w zw.	– w związku
wyd.	– wydanie
z.	– zeszyt
z późn. zm.	– z późniejszymi zmianami

Wstęp

W tym opracowaniu zajmuję się zagadnieniem alimentów i ojcostwem.

Obowiązek alimentacyjny polega na dostarczaniu środków do utrzymania i wychowania. Artykuły 23 i 27 k.r.o. określają prawa i wzajemne obowiązki między małżonkami w czasie trwania małżeństwa, zaś art. 60–61 po orzeczeniu rozvodu lub separacji.

Inny typ alimentacji wyłania się z art. 128 k.r.o., chodzi bowiem o obowiązek dostarczania środków utrzymania i środków wychowania między krewnymi w linii prostej oraz między rodzeństwem.

W tym opracowaniu omawiam jedynie kwestie związane z alimentami między rodzicami a dziećmi.

Jeżeli chodzi o ojcostwo, to należy przypomnieć, że obowiązujący kodeks rodzinny i opiekuńczy zna trzy drogi, którymi ustala się ojcostwo. W grę wchodzi:

- a) ustawowe domniemanie ojcostwa, gdy dziecko rodzi się w małżeństwie,
- b) uznanie,
- c) orzeczenie sądowe ustalające ojcostwo.

W tym opracowaniu zajmuję się wyłącznie sądowym ustaleniem ojcostwa.

W tym najnowszym, już trzecim, wydaniu pracy uwzględniam nową sytuację prawną związaną z przywróceniem przez ustawodawcę instytucji funduszu alimentacyjnego (ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz. U. Nr 192, poz. 1378). Pełny tekst nowej ustawy podaję na końcu pracy.

Autor
Zdzisław Krzemiński

CZĘŚĆ PIERWSZA

Obowiązek alimentacyjny

Ustawa

z dnia 25 lutego 1964 r.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

(Dz. U. Nr 9, poz. 59 ze zm.; z 1975 r. Nr 45, poz. 234; z 1986 r. Nr 36, poz. 180; z 1990 r. Nr 34, poz. 198; z 1995 r. Nr 83, poz. 417; z 1998 r. Nr 117, poz. 757; z 1999 r. Nr 32, poz. 532; z 2000 r. Nr 122, poz. 1322; z 2001 r. Nr 128, poz. 1403; z 2003 r. Nr 83, poz. 722, Nr 130, poz. 1188; z 2004 r. Nr 162, poz. 1691; z 2007, Nr 121, poz. 831, Nr 134, poz. 947)

(wyciąg)

Dział III

Obowiązek alimentacyjny

Art. 128. Obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania (obowiązek alimentacyjny) obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo.

Art. 129. § 1. Obowiązek alimentacyjny obciąża zstępnych przed wstępnymi, a wstępnych przed rodzeństwem; jeżeli jest kil-

ku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi.

§ 2. Krewnych w tym samym stopniu obciąża obowiązek alimentacyjny w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym.

(...)

Art. 133. § 1. Rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, chyba że dochody z majątku dziecka wystarczają na pokrycie kosztów jego utrzymania i wychowania.

§ 2. Poza powyższym wypadkiem uprawniony do świadczeń alimentacyjnych jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku.

(...)

Art. 135. § 1. Zakres świadczeń alimentacyjnych zależy od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego.

§ 2. Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie, może polegać także, w całości lub w części, na osobistych staraniach o jego utrzymanie lub wychowanie.

1. Obowiązek alimentacyjny jest to obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania.

Artykuł 128 k.r.o. mówi, że obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Za krewnych w linii prostej ustawa uważa zstępnych i wstępnych. Zstępnym jest syn czy wnuk. Natomiast wstępnym ojciec i dziadek.

Ze względów tematycznych nie omawiam obowiązku nałożonego na rodzeństwo. Do rodzeństwa zalicza się osoby mające choćby jednego wspólnego przodka. Dotyczy to rodzeństwa naturalnego i przyrodniego.

2. Obowiązek alimentacyjny ma charakter bezwzględny i wobec tego strony nie mogą znieść tego obowiązku w formie zawarcia umowy.

O ile sam obowiązek nie podlega kontroli dokonywanej przez strony, o tyle wysokość kwot alimentacyjnych może być ustalana przez sąd. Ugoda zawarta przez strony dotycząca wysokości alimentów podlega kontroli ze strony sądu.

3. Osoba uprawniona do otrzymywania alimentów ma prawo ich dochodzenia na drodze sądowej nawet wówczas, gdy pozwany płacił dotychczas alimenty dobrowolnie.

Zob.: orzeczenie SN z dnia 3 kwietnia 1951 r., C 98/51, OSN 1952, nr 2, poz. 38; z dnia 17 stycznia 1956 r., C 2396/52; z dnia 4.11.1952 r., NP 1953/7/75, s. 30 i z dnia 9 stycznia 1953 r., I CZ 192/55, NP 1957, nr 6, s. 123.

A. Wysokość alimentów

4. Zakres obowiązku alimentacyjnego zależy z jednej strony od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, z drugiej zaś – od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Pojęcia „usprawiedliwione potrzeby” oraz „możliwości zarobkowe i majątkowe” zostały szczegółowo omówione w uchwale Pełnego Składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNP 1988, nr 4, poz. 42. W uchwale tej stwierdzono między innymi, że: „Pojęcia usprawiedliwionych potrzeb nie można jednoznacznie zdefiniować, ponieważ nie ma jednego stałego kryterium odniesienia. Rodzaj i rozmiar tych potrzeb jest uzależniony od cech osoby uprawnionej oraz od splotu okoliczności natury społecznej i gospodarczej, w których osoba uprawniona się znajduje. Nie jest możliwe ustalenie katalogu usprawiedliwionych potrzeb podlegających zaspokojeniu w ramach obowiązku alimentacyjnego i odróżnienie ich od tych, które jako objaw zbytku lub z innych przyczyn nie powinny być uwzględnione. W każdym razie zakres obowiązku alimentacyjnego wyznaczać będą poszczególne sytuacje uprawnionego i zobowiązanego, konkretne warunki społeczno-ekonomiczne oraz cele i funkcje obowiązku alimentacyjnego. Dopiero na tym tle będzie można określić potrzeby życiowe – materialne i intelektualne uprawnionego.

Zakres potrzeb dziecka, które powinny być przez rodziców zaspokojone, wyznacza treść art. 96 k.r.o., według którego rodzice obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie – odpowiednio do jego uzdolnień – do pracy dla dobra społeczeństwa.

Stosownie do tej dyrektywy rodzice w zależności od swych możliwości są obowiązani zapewnić dziecku środki do zaspokojenia zarówno jego potrzeb fizycznych (wyżywienia, mieszkania, odzieży, higieny osobistej, leczenia w razie choroby), jak i duchowych (kulturalnych), także środki wychowania (kształcenia ogólnego, zawodowego) według zdolności, dostarczania rozrywek i wypoczynku. Przy ocenie, które z potrzeb uprawnionego powinny być uznane za potrzeby usprawiedliwione, należy z jednej strony brać pod uwagę możliwości zobowiązanego, z drugiej zaś zakres i rodzaj potrzeb. Będzie to mieć wpływ na rozstrzygnięcie, w jakiej mierze możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego będą wzięte pod uwagę przy oznaczaniu zakresu obowiązku alimentacyjnego. Zawsze jednak każde dziecko musi mieć zapewnione podstawowe warunki egzystencji w postaci wyżywienia zapewniającego jego prawidłowy rozwój fizyczny, stosowną do wieku odzież, środki na ochronę zdrowia, kształcenie podstawowe i zawodowe oraz na ochronę jego osoby i majątku. Wyjście poza wymienione potrzeby zależy już tylko od osobistych cech dziecka oraz od zamożności i przyjętego przez zobowiązanego modelu konsumpcji.

Zgodnie z utrwaloną w orzecznictwie zasadą, dzieci mają prawo do równej stopy życiowej z rodzicami i to zarówno wtedy, gdy żyją z nimi wspólnie, jak i wtedy, gdy żyją oddzielnie. Oznacza to, że rodzice powinni zapewnić dziecku warunki materialne odpowiadające tym, w jakich żyją sami. Nie będzie to jednak dotyczyło potrzeb będących przejawem zbytku.

Rodzice nie mogą uchylić się od obowiązku alimentacyjnego na tej podstawie, że wykonywanie tego obowiązku stanowiłoby dla nich nadmierny ciężar. Są obowiązani podzielić się z dzieckiem nawet najmniejszymi dochodami. W szczególnych przypadkach, gdy sytuacja dziecka tego wymaga, rodzice mają obowiązek wyzbywania się posiadanego majątku bądź jego niektórych składników, aby w ten sposób podoląć ciążącemu na nich obowiązkowi alimentacyjnemu, na przykład dla ratowania zdrowia dziecka. Podstawą oddalenia powództwa o zasądzenie alimentów może być tylko brak wszelkich możliwości po stronie zobowiązanego, nie zaś szczupłość środków, jakimi on rozporządza.

Nie można wymagać od rodziców naruszenia (przez zbycie) substancji majątkowej, takiej jak gospodarstwo rolne, warsztat rzemieślniczy czy też inny zakład usługowy, jeżeli stanowią one źródło utrzymania rodziny. Nie byłoby to celowe także ze względów gospodarczych. Dopuszczalne jest natomiast zbycie przedmiotów stanowiących własność osobistą o charakterze nieprodukcyjnym, takich jak: biżuteria, dzieła sztuki itp. Zachodzi zawsze potrzeba zachowania rozsądnej równowagi pomiędzy zaspokojeniem potrzeb uprawnionego a poziomem życia zobowiązanego. Uwzględnienie roszczenia dziecka nie może doprowadzić do niedostatku rodziców.

Możliwości świadczenia alimentów nie ma ten, kto nie posiada majątku, nie jest, ze względu na stan zdrowia, zdolny do pracy zarobkowej i nie otrzymuje świadczeń. Nie dotyczy to sytuacji przewidzianej w art. 136 k.r.o., gdy osoba zobowiązana do świadczeń alimentacyjnych w ciągu trzech ostatnich lat przed sądowym dochodzeniem alimentów, bez ważnego powodu, zrzekła się prawa majątkowego lub w inny sposób dopuściła do jego utraty albo gdy zrzekła się zatrudnienia lub zmieniła je na mniej zyskowne.

Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przewidują także formę wykonania obowiązku alimentacyjnego, w całości lub w części w postaci osobistych starań o utrzymanie i wychowanie dziecka (art. 135 § 2 k.r.o.).

W normalnie funkcjonującej rodzinie działania obojga rodziców polegają na jednoczesnym wykonywaniu obowiązku zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych dziecka (art. 135 § 1 k.r.o.), jak też na osobistych staraniach o jego wychowanie (art. 135 § 2 k.r.o.). Następuje wówczas jedność dwóch sfer świadczeń majątkowych i osobistych. Prawidłowy przebieg procesu wychowawczego, polegającego na oddziaływaniu na osobowość dziecka i zapewnieniu mu odpowiedniego wykształcenia oraz zdobycia zawodu odpowiadającego jego zdolnościom i zamiłowaniom, uzależniony jest zarówno od zapewnienia środków utrzymania, jak i od osobistego starania o wychowanie dziecka. Taka forma spełnienia obowiązku alimentacyjnego dotyczyć będzie sytuacji, gdy matka dziecka przebywa na urlopie wychowawczym w celu zapewnienia dziecku opieki albo gdy z uwagi na stan zdrowia dziecka zmuszona była przerwać pracę i zająć się jego wychowaniem.

Przez ustawowe określenie »możliwości zarobkowe i majątkowe« rozumieć należy nie tylko zarobki i dochody rzeczywiście uzyskiwane ze swojego majątku, lecz te zarobki i te dochody, które osoba zobowiązana może i powinna uzyskiwać przy dołożeniu należytej staranności i przestrzeganiu zasad prawidłowej gospodarki oraz stosownie do swoich sił umysłowych i fizycznych.

Możliwości zarobkowe zobowiązanego nie mogą być zawsze utożsamiane z faktycznie osiąganymi zarobkami. W przypadkach uzasadnionych obejmują one także wysokość zarobków, które zobowiązany jest w stanie uzyskać, lecz nie osiąga ich z przyczyn niezastęgujących na usprawiedliwienie. Chodzi tu o przypadki, w których osoba zobowiązana nie wykonuje wyuczonego i dobrze wynagradzanego zawodu, pracuje w niepełnym wymiarze godzin bądź też pracuje dorywczo. Podstawą oceny możliwości zarobkowych w odniesieniu do pracownika będzie zarówno jego stałe wynagrodzenie, obejmujące wynagrodzenie zasadnicze, premie i dodatki, jak i świadczenia w naturze stanowiące uzupełnienie wynagrodzenia (deputaty) oraz świadczenia i wypłaty przypadające pracownikowi lub członkom jego rodziny z różnych tytułów w związku z zatrudnieniem. Są to na przykład nagrody, świadczenia z funduszu socjalnego, wynagrodzenia za projekty wynalazcze itp.”

Cytowana wyżej uchwała pełnego składu Izby Cywilnej i Administracyjnej Sądu Najwyższego z 1987 r. zawiera też tezy dotyczące obowiązku alimentacyjnego członków byłych rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Uwagi te straciły na aktualności, ponieważ nastąpiły zmiany w naszym systemie gospodarczym i tego rodzaju jednostki gospodarcze zniknęły z życia gospodarczego kraju.

Aktualne natomiast są uwagi dotyczące obowiązku alimentacyjnego ze strony osób zaliczanych do środowisk twórczych. Podstawą ustalenia możliwości zarobkowych będą należności pobierane z tytułu wynagrodzenia za wszelkiego rodzaju dzieła wraz z tantiemami za ich rozpowszechnianie.

Odnosnie do możliwości zarobkowych osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne lub zakłady rzemieślnicze, uchwała przyjmuje, że „dochodem będą wszelkie wpływy w formie pieniężnej lub w naturze, uzyskane w oznaczonym czasie po uwzględnieniu poniesionych nakładów pieniężnych, materiałowych lub pracy ludzkiej.

Mogą wchodzić tu w grę także wpływy z tytułu czynszów dzierżawnych lub najmu”.

W odniesieniu do osób, które zakończyły aktywność zawodową, o zakresie możliwości – zdaniem uchwały – „decydować będzie wysokość pobieranych rent, emerytur i wszelkiego rodzaju odszkodowań”. Nie można jednak wykluczyć takiej sytuacji, że osoby te mogą mieć inne dodatkowe źródła dochodów, które powinny być uwzględnione przy określaniu sytuacji zarobkowej tych osób.

Uchwała podkreśla, że w praktyce sądowej częste są przypadki procesów o alimenty przeciwko osobom, które nie łożą na utrzymanie rodziny z powodu odbywania kary pozbawienia wolności. Wykładnikiem możliwości zarobkowych zobowiązanego, jeżeli nie ma on majątku, z którego dochody można by przeznaczyć na zaspokojenie potrzeb uprawnionego do alimentów, są należności, jakie skazany może uzyskać za pracę wykonywaną w zakładach karnych. Skazani, obciążeni świadczeniami alimentacyjnymi, zatrudniani są w pierwszej kolejności przy pracach wysoko wynagradzanych, a przypadająca im należność stanowi podstawę do ustalania wysokości alimentów.

Po upadku „realnego socjalizmu” i zniknięciu ograniczeń administracyjnych krępujących wykonywanie wolnych zawodów powstał w praktyce sądowej problem, według jakich kryteriów ustalać zdolności zarobkowe osób wykonujących wolny zawód. Cytowana wyżej uchwała nie zajmowała się tym zagadnieniem, gdyż w tamtym czasie problem ten nie miał większego znaczenia. Sądy poradziły sobie z tym problemem w ten sposób, że za podstawę przy ustalaniu obowiązku alimentacyjnego przyjmują wysokość sum wymienianych w zeznaniach rocznych dotyczących podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT roczny).

Oczywiście sąd bierze pod uwagę fakt posiadania przez zobowiązanego kilku źródeł dochodu.

B. Alimenty dla pełnoletniego oraz uwagi ogólne

5. Nałożony na rodziców obowiązek alimentacyjny w stosunku do własnego dziecka podlega regulacji specjalnej i uprzywilejowanej. Ta forma uprzywilejowania wyraża się między innymi w tym, że obo-